

VETERİNER HEKİM TERİM ÜZERİNE TARİHSEL BİR ARA TIRMA

Atilla ÖZGÜR*

A historical study on the term of veterinary medicine

Summary: The art of animal treatment is regarded as old as civilisation. The term of "veterinarian" is currently used in many countries and its origin goes back to the old Roman times.

Veterinarians were called with specific terms in different languages. In the code of Hammurahi they were entitled as "doctor of oxen and asses." Palakarya and Salihotra were the names of elephant and horse doctors in old India. Horse doctors were called as "Hippiatroi" in ancient Greek and "Hippiater" in Byzantium.

Lots of manuscripts about veterinary medicine were written between the 9th and 15th centuries in Islamic countries. These manuscripts are generally about horse breeding and the treatment of animal diseases. They are usually called as "Baytarname." The authors of these books and practitioners of the subject were entitled "Baytar-Baitar". This word was used in the Ottoman times and in the first 15 years of the Republican period in Turkey. The term of "Veteriner Hekim - Veterinary Medicine" has been using officially since 1923.

Giriş

Veteriner hekimliği insanlık tarihinin en eski mesleklerinden biri olarak kabul

konuya ilişkin bilgiler ile veteriner hekimliği üzerine yazılmış monografiler ve arşiv belgeleri oluşturmuştur. Birinci elden kaynaklara ulaşılarak analiz, sentez ve

arasında veteriner hekime “*Salutri*” denilmektedir (16).

Leclainche (28), Sümerlerde insan hekimlerine “*A-su*” denirken, hayvan hekimlerine de “*Monai-su*” adının verildiğini bildirir. Babillerden kalan en önemli belge olan Hammurabi Kanunları’nın 224. ve 225. Maddelerinde “*öküz doktoru*” ve “*eşek doktoru*” terimleri kullanılmıştır (40,42,43,47).

Antik Yunan’da at doktoru anlamına da gelen “*hippiatroi*” sözcüğü (42,43), Bizansta “*hipiater*” terimine dönüşmüştür (27).

Smith’e (39) göre, Roma’da veteriner hekim teriminden önce “*mulo-medicus*” “*medicus veterinarius*”. “*medicus iumentarius*”

“*Mulomedicinae*” (M.S.5. yüzyıl) adlı eserinde kullanılmıştır.

Webster’de (49), “*ari*” sözcüğünün kökeninin Latince’de “*ars*” veya “*artis*” olarak yer aldığı; “*artist*” sözcüğünün de “hekim”, cerrah” anlamına geldiği saptanmıştır.

Smithcors’a (41) göre, Blaine, “*veterinarius*” sözcüğünün Latince’de yük hayvanı demek olan “*veterina ad vecturam idonea*” dan köken aldığını belirtmektedir.

Eski etimologlara göre kelimenin aslı “*venterina*”dır. Bu terim hayvana yük bağlanan bel ve karın bölgesini ifade etmenin yanı sıra hayvan hekimliği anlamında da kullanılmaktadır (41)

Hüseyin Hüsamettin (23), hayvanların barınaklarına “ağor” veya “ahır” dendiği gibi “tar” da demektedir. Ahırlarda barınan

onlara da bu ad verilmiştir.” açıklaması yer almıştır.

uygulayıcıları için “*baytar hekimi*” terimini kullanmıştır.

M.Şemsi Kural'ın 1937 tarihili “*Komparativ Anatomi Terimleri*” adlı kitabının (27) I. Önsözünde Richter “...anatomi, Embryoloji ve Histoloji gibi iki esaslı şubesile, Veteriner hekimliği ilminin ... gelecek on yıllar bu dönümün Türk Veteriner Hekimliğinin

(35) “*Veteriner İşleri Umum Müdürlüğü*” tanımının yapıldığı saptanmıştır.

Hasan Reşit Tankut (46), veteriner hekim terimine ilişkin yazısında; terimin etimolojik açıklamalarının şüpheli olduğunu ileri sürerek; “... Kelimenin latince geçirdiği evölüsyon şudur. Koşu veya yük hayvanlarına= *veterinus*, koşu veya yük hayvanlarına ait=*veterinarius*,

Vekaletince tasdik edilmi Veteriner okullarından diploma almı olanlara (veteriner hekim) denir." ifadesi yer almı tır.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Ara tırma Kurumu 24 Temmuz 1963 tarihinde yürürlü e giren 278 Sayılı Kanun ile kurulmu ; 1 Mayıs 1965 tarihinde de bünyesinde Veterinerlik ve Hayvancılık Ara tırma Grubu adıyla

Dinçer'in (13) belirttiği gibi veteriner hekim terimi, yarım yüzyılı aşkın bir süreden beri ülkemizde kullanılan, çeşitli yasalarda bu şekli ile belirtilmiş olan; gerek gramatik, gerekse fonetik yapısı ile dilimize yerleşmiş bir kavramın ifadesidir. Bu iki sözcük ancak bir arada kullanıldığında meslekî bir anlam kazanır; ayrı kullanılmaları kavram kargaşasına ve dil yozlaşmasına yol açar. Yasalarımızda ve bunlara ait uygulamalarda yer alan ve ifade bulan "veteriner hekim" teriminin "veteriner" sözcüğü ile kısırlaştırılması yasal açıdan da mümkün değildir.

Sonuç olarak denebilir ki; 1937 yılından beri resmen kullanılmaya başlanan; veteriner hekimliği mesleğinin uygulanmasına ilişkin 9 Mart 1954 tarih ve 6343 Sayılı Kanun'da yasal tanımını bulmuş olan "veteriner hekim" teriminin tartışmasız olarak kullanılması gereklidir. Bu noktadan hareketle veteriner fakültelerinin adlarının da "Veteriner Hekimliği Fakültesi" olarak değiştirilmesi gündeme getirilmelidir. Böylece, bir yandan dilde bozulma ve kirlenmelerin önüne geçilirken, diğer yandan da yanlışlıkların giderilmesi sağlanmış olacaktır.

KAYNAKLAR

1. **Anonim (1949):** "Baytar". İslam Ansiklopedisi, Cilt 2, s.431. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
2. **Anonim (1964):** *Şefik Kolaylı Dosyası*. (A.Ü. Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, Biyografya ve Bibliyografya Arşivi).
3. **Anonim (1997):** *T.C. Tarım ve Köyşleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü 26.10.1997 Tarih ve 30563 Sayılı Yazısı*.
4. **Aygün,S.T.(1934):** *Türkiye'de (Antraks) Dalak Yanığı ve Savaşı ve Türk Universal Antraks (T.U.A.) Aşısı Üzerinde Bilgiler*. Köy Hocası Matbaası, Ankara.
5. **Aygün,S.T.(1936):** *Hayvanlardan İnsanlara Geçen Bulaşık Hastalıklardan Mankafa İletti (Ruam) ve Savaş Yolları*. Köy Hocası Basımevi, Ankara.
6. **Aygün,S.T.(1937-1938):** *Bulaşık ve Salgın*
9. **Dinçer,F.(1964):** *Türkiye'de Kurulan Veteriner Derneklerle Bugüne Kadar Olan Gelişmeleri*. Türk Veteriner Hecimleri Derneği Dergisi, 34(11-12)487-502.
10. **Dinçer,F.(1967):** *Türk Folklorunda Veteriner Hekimliği Üzerine Araştırmalar*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Veteriner ve Ziraat Fakülteleri Basımevi, Ankara.
11. **Dinçer,F.(1980):** *Veteriner Hekimlik ve Halk Sağlığı (Dünyada ve Türkiye'de)*. Gıda Bilimi ve Teknolojisi Dergisi, 3 (1-2) 7-19.
12. **Dinçer,F.(1982):** *Türk Folklorunda Veteriner Hekimliği Yazılı Kaynakları*. II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri. Cilt IV, 123-130. Başbakanlık Basımevi, Ankara.
13. **Dinçer,F.(1986):** *T.O.K. Bakanlığına Sunulmak Üzere Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dekanlığına Verilen Metin*. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı Arşiv Belgesi.
14. **Driesch,A. (1989):** *Geschichte der Tiermedizin, 5000 Jahre Tierheilkunde*. Callwey, München.
15. **Dunlop,R.,Williams,D.J. (1996):** *Veterinary Medicine. An Illustrated History*. Mosby-Year Book Inc., Missouri.
16. **Erk,N. (1959):** *Tarih Boyunca Veteriner Hekime Verilen Adlar*. Türk Veteriner Hekimler Derneği Dergisi, 29(151)189-194.
17. **Erk,N.(1960):** A Study of Veterinary Section of Ibn al-Awwam's "Kitab al-Falaha". M.S.U. Veterinarian, 21(1)42-44.
18. **Erk,N. (1966):** *Veteriner Tarihi*. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Yayınları:195, Ders Kitabı:97. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
19. **Erk,N.,Dinçer,F.(1967):** *XVinci ya da XVinci Yüzyıla Ait Olduğu Samlan Bir Baytarname İncelemesi*. A.Ü.Vet.Fak.Derg.XIV (2) 117-139.
20. **Erk,N.,Dinçer,F.(1967):** Türk Veteriner Hekimleri Derneği Dergisinin Yayın Hayatı ve 1930-1944 yılları İndeksi. Türk Veteriner Hekimleri Derneği Yayınları No: 25.
21. **Erk, N., Dinçer, F.(1970):** *Türkiye'de Veteriner Hekimlik Öğretimi ve Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Tarihi*. A.Ü. Vet.Fak.Yay. No:259. A.Ü.Basımevi, Ankara.
22. **Froehner,R. (1952):** *Kulturgeschichte der Tierheilkunde.I.Band.Tierkrankheiten,Heilbestrebung*

26. **Kaşgarlı Mahmut (1949):** *Divanü Lügat-it-Türk Tercümesi*. Çeviren:Besim Atalay. Alaaddin Kırıl Basımevi, Ankara.
27. **Kural,M.Ş. (1937):** *Komparativ Anatomi Terimleri. Cilt 1. Skelet Sistemi*. Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara.
28. **Leclainche,E. (1936):** *Histoire de la Medecine Veterinaire*.Office du Livre. Toulouse.
29. **Lucas,H.S.(1953):** *A Short History of Civilization*. The Maple Press Company, New York.
30. **Mavroğlu,N. (1990):** *Veteriner Tarihi Hakkında Notlar*. Pendik Hayv.Hast.Merk. Araşt. Enst.Dergisi, 21(1) 103-123.
31. **Mehmed Esat (1310=1894):** *Mirat-ı Mekteb-i Harbiye*. Şirket-i Mürettebiye Matbaası, İstanbul.
32. **Özenç,A.R. (1936):** *Tarihi Bir Vesika*. Türk Baytarlar Birliği Dergisi, 6(2)298-299.
33. **Pakalın,M.Z. (1946):** *'Baytar'. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü Cilt 1 s182*. Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.
34. **Pikarskiy,F.K.(1945):** *Bitteğh. Yakut Dili Sözlüğü. CiltI .s.112*. Ebuzziya Matbaası, İstanbul.
35. **Resmî Gazete (1937):** *Ziraat Vekaleti Vazife ve Teşkilat Kanunu*. Kanun No:3203, Gazete No:3620.
41. **Smithcors,J.F. (1956):** *Blaine's History of Veterinary Medicine to 1800*.Journal of the American Veterinary Association.128(4)178-184.
42. **Smithcors,J.F. (1957):** *Veterinary Medicine and Civilization*. The Centennial Review.1(3)286-302.
43. **Smithcors,J.F. (1958):** *Evolution of the Veterinary Art*. Bailliere,Tindall and Cox. London.
44. **Subhi Edhem (1334=1918):** *Nevsal-i Baytari*. Agop Matasyon Mat., İstanbul ,
45. **Şemseddin Samî (1317=1901):** *Baytar.Kamus-ı Türkî s.331*. İkdam Matbaası, Dersaadet, İstanbul.
46. **Tankut,H.R. (1937):** *Veterinaire Kelimesi Üzerine Kısa Bir Tetkik*. Türk Baytarlar Birliği Dergisi, 7(3-4)211-212.
47. **Tosun,M.,Yalvaç,K. (1989):** *Sümer.Babil. Asur Kanunları ve Ammi-Şağuda Fermanı*. (2.Baskı). Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
48. **TÜBİTAK(1989):** *25. Yılda Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu*. Bizim Büro Basımevi, Ankara.
49. **Webster,A.M.(1957):** *Art.Artist. Veterinary. Webster's New International Dictionary of English Language, Vol.I-II pp.155,157,2838*. G.and C. Merrian Company, Publishers Springfield, Mass.
50. **W.V.A.(1991):** *World Veterinary Directory*.Imprenta